

roku 1428 a předpokládá, že jím vévoda kompenzoval ztráty způsobené dobytím města husity. Zdůrazňuje přitom výjimečnost tohoto postupu. Vyzdvihuje naopak Bolkovo založení kláštera františkánů-observantů v Horním Hlohově v půli čtyřicátých let, v němž byl kníže později i pohřben. Vyvozuje z toho, že se Bolek ztotožňoval s řádovými ideami i postulátem chudé církve. Nabízí se ale otázka, zda za časným fundováním reformní komunity, mezi jejíž cíle náležel boj s herezí, v jeho sídelním městě nespátrovat spíše Bolkovu snahu o rehabilitaci vlastní reputace. V závěrečné kapitole Radek přibližuje manévrování opolského vévody mezi nástrahami, které vyvstaly s renesancí královské moci v Čechách (opětovné otevření sporu o rozsáhlé statky v Opolsku s Jindřichem Hlohovským) i s obnovením polsko-řádových kontroverzí, jichž Bolek obratně využíval zejména v tzv. válce o Sevěř.

Zdařilá disertace Davida Radka představuje vítané rozhojnění biografii slezských zeměpánů o postavu, která si moderní zpracování stejně vyžadovala, jako zasloužila. Elegantní vykreslení donedávna schematicky líčeného „hrdiny“ přitom jen podtrhuje pozitivní dojem, jímž anotovaná kniha působí.

VIKTOR POHANKA

Heilige, Helden, Wüteriche. Herrschaftsstile der Luxemburger (1308-1437), edd. Martin BAUCH – Julia BURKHARDT – Tomáš GAUDEK – Václav ŽŮREK, Böhlau Verlag, Köln – Weimar – Wien 2017 (= Forschungen zur Kaiser- und Papstgeschichte des Mittelalters. Beihefte zu J. F. Böhmer, Regesta Imperii 41)

449 s., ISBN 978-3-412-50164-8

Sborník šestnácti příspěvků a čtyř teoretizujících statí (pozornost si zaslouží především výstižná historiografická reflexe traktování krásného slohu z pera Tomáše Gaudka) je výsledkem projektu Heidelberské akademie věd, na němž se podílely více než dvě desítky mladých německých a českých historiků, převážně doktorandů z Heidelbergu, Prahy, Lipska a Saarbrückenu. Texty vycházejí z jejich vystoupení na konferenci konané v Heidelbergu na přelomu září a října 2013.

Společným jmenovatelem jednotlivých příspěvků je snaha po rozkrytí tzv. stylu vládnutí

lucemburských panovníků, především v duchu teoretických vymezení Petera Morawa. Důraz je kladen na propojení panovnické individuality, kolektivního politického povědomí dvora a utváření správně-politických mechanismů, nezávislých na osobních vazbách. Problém podobných sborníků tkví ve skutečnosti, že dobře cílená snaha popsat a vysvětlit konkrétní jev, v daném případě styl vládnutí, v důsledku sklouzává až k příliš širokému pojetí, v němž jsou za styl vládnutí považovány i jevy, které s ním fakticky nemají nic společného.

Až přílišná rozkročenost je po mém soudu patrná na všech čtyřech tematických celcích, do nichž je kniha rozčleněna. V prvním z nich, „Intentionale Performanz im Rahmen von Ritual und Zeremonie“, lze někdy jen stěží hovořit o stylu vládnutí, i když skutečné rituály či ceremonie k němu jistě patří. Největší pozornost zaslouží studie Martina Baucha, v níž se autor vrací k mnohokrát zkoumanému problému figury černého jezdce, užitě při pražském pohřbu Karla IV. Nic podstatně nového však k dané problematice nepřinesl. Jeho snaha narobovat na Karlův pohřeb koncept o věčném trvání královské moci, o „dvojím těle krále“, je ale po mém soudu do značné míry úspěšná, a to i přesto, že tato idea byla dobově formulována primárně v právní rovině, a nikoli v rovině rituální. Styl vládnutí v tomto oddílu rovněž velmi dobře postihuje Ewa Wólkiewicz, jež interpretuje slavnostní vjezdy vratislavských biskupů do města jako formu faktického převzetí úřadu. Naopak studie Nilse Bocka o heroldech ve dvorském prostředí či Jana Hrdiny a Hartmuta Kühna o poutních odznacích, byť samy o sobě cenné (v případě vystavování ostatků jako specifické formy nábožensko-politické reprezentace), se konceptu stylu vládnutí po mém soudu vymykají.

Rovněž druhý oddíl, „Reflektierte Politikgestaltung“, má svá úskalí. Styl vládnutí je zde velmi dobře postižen ve dvou studiích. Robert Novotný na rozdíl od staršího bádání, jež kladlo důraz na upřednostňování nižší šlechty Václavem IV., převrací optiku a ukazuje, že český král byl ke své formě vlády dotlačen opozičním postojem českého panstva. V tomto ohledu by si styl Václava IV. zasloužil širší srovnání ve středoevropském prostoru, v němž se jak Ludvík Uherský, tak Kazimír Veliký a posléze i Vladislav Jagiełło rovněž museli potýkat s panskou opozicí, aniž by však v konečném důsledku hledali spojení v řadách jednotlivců z řad nižší šlechty. Styl vládnutí Zikmunda Lucemburského jako uherského krále na příkladu činnosti královské rady trefně charakterizuje Márta Kondor. Naopak texty Johanna Abdullahi

o zlatých ražbách Jana Lucemburského či Veroniky Csikós o obsazování řízenského biskupství se tématu knihy dotýkají jen okrajově. Svěbytnou otázkou postihuje Alexandra Kaar, která ve svém příspěvku analyzuje mandáty Zikmunda Lucemburského zakazující obchod s husity, tedy styl vládnutí v podobě normativů, o jejichž reálném dopadu jejich vydavatel předem pochyboval a význam pro něho měly především v podobě nábožensko-politické propagandy.

Třetí oddíl, „Situatives Handeln, charakterliche Dispositionen und ‚Image‘ des Herrschers“, má blíže k psychologizujícímu dějepisu a odráží spíše dobový kronikářský diskurz než dějinnou realitu. Autoři se zde vyrovnávají se stereotypy hodnocení způsobu vlády konkrétních panovníků, jež se ze 14. století přenášely až do historického povědomí 19. a 20. století. V tomto duchu Lukas Wolfinger porovnává styl vládnutí Albrechta II. Habsburského s Rudolfem IV. Habsburským, aniž by však dostatečně zohlednil, že kronikáři povětšinou pracovali s opozity a každého panovníka chtěli vykreslit jako individualitu lišící se od předchůdců a následovníků – jinak by čtenáře nezaújali. Julia Burkhardt si klade otázku, za jakým účelem zdůrazňovaly vdovy Alžběta Lucemburská a Alžběta Habsburská lucemburskou dynastickou tradici, a odpověď hledá v jejich snaze posílit dědické a mocenské nároky svých potomků. Psychologický portrét Zikmunda Lucemburského na základě zpráv o jeho chování na kostnickém koncilu črtá Annabell Engel, přičemž hned hodnotí jako politické gesto. Protiklad vůči této studii tvoří text Václava Žúrka, jenž rozborem básně *Der Meide Kranz* Heinricha von Mügeln zprostředkovává dobový obraz Karla IV. jako „mudrce na trůně“, který se zásadně lišil od dobového kronikářského obrazu Karla IV. jako kněžského krále. Zda však moudrost v pojetí Heinricha von Mügeln odráží skutečný styl vládnutí panovníka, jenž byl tvrdým pragmatikem moci, zůstává otázkou.

Poslední část, do níž jsou zahrnuty především uměleckohistorické příspěvky, měla mnohostranně reflektovat panovníkovou reprezentaci. O stylu vládnutí ale neříká prakticky nic. Pokud totiž neznáme skutečný podíl konkrétního panovníka či jeho okolí, dvora, rádců apod. na vzniku a koncepci jednotlivých děl, pohybujeme se téměř výlučně na rovině hypotéz, jež není možné verifikovat. To je případ studie Romany Petrákové, která považuje výzdobu některých kostelů a klášterů ve Vratislavi za výraz expanze české moci. Platí to i pro text Lenky Panuškové z předchozího oddílu knihy. Autorka v něm vyjadřuje přesvědčení, že astrologické rukopisy

jsou odrazem legitimizace královského majestátu Václava IV., aniž odpovídá na otázku, komu byla tato forma legitimizace určena. Naopak výstižným příkladem veřejně vizualizovaných politických představ jsou architektonické projekty Ulmu a švýcarského Bernu, jež všestranně prozkoumal Richard Němec. Uvedený oddíl „Nutzung von Kunst und Architektur als Medien und Bühne“ tak spolu s příspěvkem Lenky Panuškové, jistě nechtěně, zachycuje markantní rozdíl metodologických přístupů na rituály a ceremonie zaměřené historie a dějin umění, které za reprezentaci, či dokonce za výraz stylu vládnutí považují téměř cokoli, aniž by v teoretické rovině daný problém dostatečně reflektovaly.

MARTIN NODL

Kacíři, barbaři, nepřátelé. Odlišnost a stereotypy v pozdním středověku, edd. Vojtěch BAŽANT – Věra VEJRYCHOVÁ, Centrum mediévistických studií – Filosofía, Praha 2016

302 s., ISBN 978-80-7007-456-5

Ústředním tématem sborníku, na jehož vzniku se podíleli zejména mladí historici a žáci profesora Martina Nejedlého, je vnímání jinakosti, tedy lidí a společenství odlišného jazyka, víry či zvyklostí. Pozornost se zaměřuje zejména na výjimečnost českých zemí v rámci střední Evropy, pohled Západu na české země a obecné pojetí národa ve středověku. Metodická východiska shrnuje úvodní esej editorů Vojtěcha Bažanta a Věry Vejrychové *Narativní utváření odlišnosti v pozdním středověku*. Stručně nastiňuje jednotlivé přístupy k problematice kolektivních představ o druhých, jež je současně neoddelitelně spjata s otázkou vnímání sebe sama a utváření vlastní identity, zároveň upozorňuje na mnohost především kolektivních identit a jejich časovou podmíněnost. Autoři dále formulují faktory, které se na utváření odlišnosti podílejí – stereotypy, hranice a žánrovou podmíněnost. Jako tematický rámec pro ukotvení jednotlivých textů zvolili tři vzájemně se prolínající a doplňující kategorie vnímání odlišných subjektů, jež jsou obsaženy i v názvu publikace: „kacíři“, „barbaři“ a „nepřátelé“.

Široký teritoriální i metodologický záběr má první studie Sary Vybíralové *Západní a střední Evropa pozdního středověku v zrcadle vzájemných stereotypů*. Autorka zkoumá proces konstrukce